

41-5

SPECIMEN HISTORICUM

DE

VETERE CARELIA

ANTE OCCUPATIONEM SVECANAM;

QUOD

CONS. AMPL. FAC. PHILOS. ABOËNS.

PUBLICO EXAMINI MODESTE SUBJICIUNT

AUCTOR

GABRIEL REIN,

Historiarum Docens & Aman. ad Bibl. Acad. E. O.

&

RESPONDENS

CAROLUS FREDERICUS TICCANDER,

Stipendiarius Publ.

Tavastensis.

Sectionis primæ

P. IV.

In Auditorio Juridico die 31 Maji 1826.

h. a. m. c.

ABOÆ, Ex Officina Typographica FRENCKELLIANA.

§. VIII.

Quænam apud majores nostros olim culta sunt numina in verustis carminibus, sic dictis Runis 1), reperiuntur commemorata, quibus igitur ducibus usi sunt Mythologiæ nostræ scriptores 2). Cultum huncce deorum, utpote e communi fonte ortum ab initio in toto populo eundem fuisse credas, licet deinde ubi silvis & lacubus disjunctæ vixerunt nostrates, singulæ stirpes in quibusdam rebus alia ab altera disceserint, unde AGRICOLA, in carmine suo supra laudato 3), Tavastis alios quam Careliis adscribit deos, quique apud utramque gentem colebantur, seorsim enumerat. Num vero omnino recte instituta sit ejusmodi distinctio, & quibusnam fontibus eadem innitatur, plane nos latet, neque enim carmina runica, qualia nobis supersunt, eidem ansam præbent, & de nonnullis diis, ut jam observavit Rev. LENCQUIST 4), etiam nostra adhuc ætate intelligi potest, eos minus recte adscriptos esse uni stirpi, qui dii fuerunt communes tam Careliorum quam Tavastorum. Cum tamen divisio hæc Mythologiæ Fennicæ ab AGRICOLA proposita nullis hucusque argumentis est refutata, eandem nos quoque sequemur. Ad religionem autem Careliorum paganicam plene exponendam, tota Fennorum Mythologia examini subjicienda & systematico ordine tractanda esset, quod vero inceptum pagellarum præsentium ambitum longe supercederet, quare in diis Carelicis breviter tantum enumerandis subsistendum duximus. Afferuntur a scriptoribus in diis agrestibus Rongoteus utpote secalis, Pelsoupeffo hordei, Wiranfannos avenæ culturam protegens, quos tamen omnes e deorum doctrina Slavonica ad nostrates transiisse suspicatur Cel. MONE 5), & licet nulla ejusdem nominis apud antiquos Slavos occurrant numina, appellationes Rongoteus & Wiranfannos barbara sunt Fennorum auribus, neque facile ex eorum lingua originem

nem duxisse possunt. Mellonnesse vel-pessa, si modo e propria vocabuli notione colligere licuerit, potius agriculturæ patronum in universon, quam certi cujusdam trumenti generis fautorem significasse videtur, sicuti deus Rõndõs agris in universon & præsertim silvestribus (habitat) præfuit. Egres 6) olera, pisa 7) scilicet, fabas, rapas, cramben, linum & cannabin crescenda curavit. Refri vel Rõyri rei pecuariæ deus erat tutelaris, in cujus honorem autumnali tempore, finitis laboribus æstivalibus celebrabatur convivium 8), quod tempore Catholicæ religionis prævalentis paullatim in unum coaluisse videtur cum festo omnium Sanctorum, unde nunc quoque dies hicce Christianis solemnis a quibusdam Rõyri vel Refri-päivä apellatur. Haud improbabiler præterea suspicatur REV. LENCQUIST, deum huncce non minus agrorum cultui, quam rei pecuariæ fuisse præpositum, comisationesque hasce autumnales ob felicem inprimis annonæ proventum fuisse celebratas 9). Hiisi, deus silvaticus, equi creator 10), venationi præfuit; malignus tamen & terribilis erat, quare hodie nomen ejus ad significandum malum genium in universon. Sunt regiones, quæ vel utpote domicilia ejus, vel cultu ejusdem sacratæ, ab eo appellationem duxerunt, eamque hucusque retinuerunt: sic e. c. in Carelia, in præfectura Wiburgensi, parocia reperitur Hiitola, & in parocia Jæskis mons, Hiiden vuori dictus 11). Cum vero in cæteris quoque Fennia partibus loca occurrunt ab hocce deo appellata 12), sententia AGRICOLÆ, qua cultus ejusdem solis Careliis tribuitur, heic quoque refelli videtur. Ei subdita credebatur ingens caterva dæmonum maxime terribilium, Hiiden väki plerumque dicta. Myrkes, pinetorum incola, sciuris, Hiitawainin vel Hiitawainen leporibus, Beden Emä, aquarum mater, piscibus captandis favit. Deo UCCONI (Ukko) ob eximiam potentiam, senectutem & sapientiam maxima

ma tribuebatur veneratio; festum ejus celebrabatur tempore vernæ sationis peragenda, unde agriculturæ patronum eum fuisse colligas; similiter pecoris & silvarum apparet tutor 13), & tandem in alto aëre nubes & tempestates ejus paruerunt nutui, tonitrua fulguraque ab eo excitabantur 14). In pluribus suis negotiis mirabiliter convenit cum diis Tavastorum Wäinämöinen 15) & Tapio, quibus quoque, (æque ac antiquissimo Fennorum numini Kawe & mulcibri Ssmarinen), cognomen Uffo, senex, sæpissime tribuitur, unde appellationem Uffo nonnisi epitheton primo fuisse crediderim, a Mythologiæ scriptoribus tamen male explicata paullatim nominis proprii accepisse vim. Præterea in tota Finlandia tonitruum appellatur Uffonen vel uffosen jyrinä, quod itidem probare videtur, deum huncce, utpote tempestatis moderatorem ab omnibus majoribus nostris fuisse celebratum. Num autem vir quidam, Uffo cognominatus, auctor fuerit Fennicæ gentis, & deinde post mortem divino honore ornatus, uti quibusdam placuit scriptoribus 16), in dubio relinquimus, quia quæstio est omnibus historicis jam destituta documentis. Uxor ejus appellatur Rauni, & ob ætatem provecctam eidem etiam tribuitur epitheton Uffa. — Præterea alios cum cæteris Fennis communes deos a Careliis quoque cultos fuisse, verisimillimum nobis videtur. Sic e. c. Turri-Turraſ vel Turriſaſ, deus bellicus, Tavastis tribuitur ab AGRICOLA, nihilominus tamen in Paroecia Raſſiſ, prope Wiburgum ſita, mons Tyrian vuori ejus dicitur domicilium, ubi tympano late ſonanti bella imminetia nuntiare ſolitus erat 17); quod notiſſimam Dei hujusce in Careliam quoque prolatam fuiſſe, probare videtur 18). Pro more aliarum gentium ſol 19) quoque, luna & variæ ſtellæ 20) divino proſequebantur honore; & denique certos montes, lacus & lucos cultos fuiſſe, Mythologiæ Fennicæ urgent ſcriptores, quod tamen ita

explicandum esse putamus, majores nostros in certis montibus, in ripis lacuum & fluviorum, in lucis & delubris, sub arboribus magnitudine & antiquitate spectabilibus caeremonias suas in honorem deorum peregrisse, unde etiam loca talia simili prosequerentur veneratione, & tam pertinaciter hisce insidit erroribus plebs supersticiosa, ut adhuc circa annum 1656 in parœcia Kuopioënsi multi reperirentur frutices arboresque sacræ, quos excidendos curarunt religionis Christianæ nuntii 21). Inveniuntur quoque in Carelia, sicuti in cætera Fennia, loca cognomine *pyhä* indicantia, eadem olim sacris hisce ritibus peragendis fuisse destinata, qualia e. c. sunt parœcia *Pyhäjärvi*, Præfecturæ Wiburgenfis, & lacus ejusdem nominis inter parœcias *Kiides* & *Kesäläy*, item *Pyhävesi*, lacus & cataracta in *Mäntyhärju*. — Templorum in Carelia haud magis quam apud alios Fennos reperta sunt vestigia, verum quod non solum de majoribus nostris, sed de toto populo Fennico contendere posse videtur, sub dio religionibus suis satisfecerunt 22). Quales autem in cultu eorum divino caeremoniæ in usu fuerint, nullo monumento historico illustratur; conjicias tamen precibus & sacrificiis apud nostrates quoque, statis anni temporibus, numina fuisse venerata. Licet namque lingua Fennica ad nostra usque tempora nullum servaverit vocabulum, quod proprie *sacrificium* significet, sententia a Cel. PORTHAN prolata, vocabulum scilicet *vero*, *tributum*, proprie, ut nunc quoque apud Lappones, de muneribus Diis tribuendis fuisse adhibitum, verisimillima nobis videtur 23). Ut enim taceam, quam naturæ humanæ innatum videtur donis porrectis propitios sibi reddere rerum moderatores, unde vix aliquis repertus est populus ejusdem moris expers, de Lapponibus & Estonibus, proximis nostris Fennicæ originis finitimis, sacrificiorum usus historicis testatur documentis 24); & tum quoque agnus ille *willan*,
vuona,

tuona, festo Sti. Olavi in quibusdam Careliæ locis nunc quoque mactari solitus 25), æque ac primitia panis cocti & libamina lactis, cerevisiorum &c. dæmonibus subterraneis oblata 26), hujus rei consuetudinem aq̄d majores nostros probare videntur. Ubi vero verbotim explicare auderemus bullam Pontificis Gregorii IX, anno 1237 Laterani datam, ne mos quidem horrendus homines sacrificandi majoribus nostris erat ignotus. Tavasti scilicet, aliique "*inimici crucis prope positi*" (sine dubio Carelii) arguuntur, "*parvulos, quibus in baptismo Christi lumen illuxit, violenter de hac luce subtractos, interemissee, quosdam adultos, extractis ab eis primo visceribus, dæmonibus immolassee, et alios usque ad amissionem spiritus arborem circumire compulisse*" 27). Deficientibus tamen aliis ulterius hanc rem probantibus monumentis, Cel. PORTHAN indicium hocce bullæ papalis in dubium vocavit, suspicans scilicet nostrates accusationem hancce nonnisi interpretationi debere Svecorum, qui dæmonibus eos omnes immolatos fuisse putabant, quos Fenni ulciscendi tantum cupidine & iræ acerbitate percipi, more barbarico, solenniter trucidaverant; neque nos contrariam defendere audeamus sententiam, licet momentum illud quod sub arboribus quibusdam, probabiliter sacratis 28), cruciatibus afficerentur captivi, aliquid religiosi hac in re latuisse, prodere videatur, & mos homines sacrificandi apud Estones usitatus 29), eandem magis credibilem reddat. Consuetudo quoque valuit edulia variaque suppellectilia in tumulis mortuorum condendi, quod documento nobis inservire videtur, non omnis de immortalitate cognitionis expertes fuisse nostros; præsertim viduæ lugentes, vel denuo matrimonium initura, manes, Mennin: fâisset dictos, sacrificiis faventes sibi reddere studuerunt 30).

1) Præter Runas a Cel. SCHRÖTER cum versione Teutonica a. 1819 Upsaliæ editas, & Finnische Runen, finnisch und deutsch inscriptas, alia quoque nuper apud nos in lucem prodiit earum collectio, cui titulus: Suomen Kansan Vanhoja Runoja, ynnä myös Nykyisempiä Lauluja. I—III Osia. Koonnut ja prânttiin antanut J. Topelius, Läänin Lääkäri ja Ritari. Turussa 1822—1826 8:vo. In præfationibus ad Partes II & III ratio redditur de regionibus ubi collecta sunt carmina hæc ce vetusta, qua luculentur apparet quantum jam perierunt ejusmodi egregia antiquitatis testimonia, quamque in Fennia jam rara evaserunt; in abditissimis minusque cultis namque patriæ partibus, in præfectura Uloënsi, imo extra Fenniam in septentrionalibus Russiæ partibus, præfecturis scilicet Olonezensi & Archangeliensi collectionem hancce Runarum XXXV conquirere coactus erat Experimentissimus Ds. Editor, unde eo majores viro patriæ poëseos amantissimo debent gratias cœvi, & olim debebunt posteris.

2) Opera Mythologiam Fennicam ex instituto tractantia, præter AGRICOLÆ carmen supra jam p. 2 laudatum & quæ a WEXIONIO in *Epitome* sua (cfr. supra p. 3) L. X. C. II afferuntur, hæc sunt: *Disf. de origine ac religione Fennorum* Præf. F. TÖRNER ed. G. ARCTOPOLITANUS. Ups. 1728; quam tamen minoris esse pretii testatur Cel. RÜHS, (Fld. och dess Inv. 1, s. 25) neque consulendi nobis fuit occasio. *Spec. Acad. de Superstitione veterum Fennorum theoretica & practica*. Præf. H. G. PORTHAN, Aucf. C. E. LENCQUIST. P. I II Aboæ 1782 pgg. 79 4:0 *Mythologia Fennica, eller Förklaring öfver de Nomina propria Deastrorum, Idolorum, Locorum, Virorum &c.* — af CHRISTFRID GANANDER. Åbo 1789 Præf. & Dedicatione exceptis pgg. 112 4:0 Versione Teutonica & sublato ordine alphabetico Mythologia hæc ce nuper denuo edita est in opere: *Beiträge zur genauern Kenntniß der ehstnischen Sprache.* (Her.

(Herausgeg. von J. S. Rosenplänter). XIV:tes Heft. Bernau 1822 8:0, ab erudito quodam Rigensi Dno. CHR. J. PETERSON. Additamentis & adnotationibus, e Deorum cultu Estonico haustis, haud parum ad illustrandam quoque Mythologiam Fennicam contulisse Dominum Editorem, grati agnoscimus; dolemus tamen carmina runica, in Germanicum translata sermonem, haud raro linguæ Fennicæ apud Eundem minorem prodere cognitionem, unde fit, ut versio passim omnino alium habeat sensum quam verba Fennica quæ erant interpretanda. Systematico quoque ordine nuper tractavit Mythologiam nostram Cel. MONE in opere jam laudato: *Gesch. des Heidenthums im nördl. Europa.* Th. I, S. 43—66, ubi etsi ob fontium defectum non omnia explicentur, neque omnibus Cel. Auctoris assertis adsentire possimus, multa tamen acute reperiuntur exposita.

- 3) Carmen hocce quoque typis excusum obvenit in "*Historia Ecclesiastica de Priscis Sveo-Gothicæ terræ colonis.* Auctore PETRO BANG (Episc. tand. Wiburg) *Aboæ* 1675 4:0, p. 206 sqq.
- 4) LENCQUIST p. 6.
- 5) L. c. p. 55 not.
- 6) Vel potius *Eures*, quæ scilicet pronuntiatio vernaculæ prior videtur: cfr. RENVALL *Lex. Finn.*
- 7) Nescimus quidem cuinam argumento innisus Cel. GADD contendere voluerit: *pisa* non amplius centum & quinquaginta annis apud nos nota fuisse, Cfr. Rüh's *Fld. II*, p. 13; nullo tamen pacto huic opinioni annuere possumus, cum eadem uno carmine hocce AGRICOLÆ, jam a. 1557 emortui, refellatur.
- 8) GANANDER p. 37 sq.
- 9) LENCQ. p. 32 & 60.

10) Schröters Finn. Runen, S. 6:

Hiest on hepoisen synty.

Ex aliis animalibus crabro huicce deo erat sacratus qui igitur appellatur Hien lintu cfr. Wanhoja Runoja, II, 20.

11) Alia similia nomina locorum, quæ in vetere Carelia sunt sita, reperiuntur in TUNELDS Geographie öfv. Kon. Sveri-ge. 7:de Upl. Del III S. 385 & 523.

12) Cfr. LENCQ. p. 28.

13) Ukkoseni lintusen
Käyppä kaitan karjan maita.

GANAND. p. 97.

14) Schröter S. 16, v. 175 ff.

Ukko kultanen kuningas!
Luoppa pilvi luotehassa,
Toinen lännässä lähätä,
Kolmansii iästä iske,
Sylin yhtehen syseä,
Luomatusten loukahuta!
Saapa lunta, saapa wettä,
Saapa rautaisia rietta.

15) Unde jam suo tempore PORTHAN; & nostro iterum ævo Cel. MONE nomina hæcce Wäinämöinen scilicet & Ukko unum idemque numen significare putarunt. Cfr. LENCQ. p. 25 Nota, Mone l. c. p. 54.

16) Cfr. Åbo Tidng. f. 1772, f. 153.

17) LENCQ. p. 38. GANAND. p. 63.

18) Neque tamen in Fennia solum, verum apud Estonos quoque deus hicce cognomine Turis pro deo bellico colebatur. Vid. PETERSON l. c. p. 62.

19) Afferuntur a Rev. LENCQUIST, p. 15, versus, in quibus Sol alloquitur, utpote sanitatis distributor, & piscaturæ capturæque ferarum in universum promotor.